

STANOVISKO VLÁDY

k návrhu poslanců Daniela Kortehe, Martina Novotného, Lukáše Pletichy, Petra Adama, Václava Klučky, Miloslava Janulíka, Ivana Gabala a dalších na vydání zákona o ochraně práv osob při nakládání s genetickými vzorky a profily v souvislosti s prováděním forenzní analýzy DNA (zákon o DNA) (sněmovní tisk č. 635)

Vláda na své schůzi dne 20. listopadu 2015 projednala a posoudila návrh zákona o ochraně práv osob při nakládání s genetickými vzorky a profily v souvislosti s prováděním forenzní analýzy DNA (zákon o DNA) a vyslovila s tímto návrhem zákona **nesouhlas**, a to zejména z následujících důvodů:

1. Předložený návrh zákona má podle předkladatelů za cíl odstranění stávajícího nežádoucího stavu spočívajícího v absenci právní úpravy, která by regulovala analýzu biologického materiálu, jeho uchovávání stejně jako uchovávání získaných profilů DNA v příslušné databázi a také likvidaci zajištěných vzorků biologického materiálu či profilů DNA. Přestože vláda vnímá potřebu ochrany základních práv a svobod všech osob, proti nimž se vede trestní řízení, považuje za nutné upozornit na potřebnost poměřování těchto práv se zájmem společnosti na efektivním výkonu pravomocí orgánů činných v trestním řízení, jakož i s právy obětí trestných činů. Vzhledem k této konstataci se neztotožňuje s některými omezeními možnosti uchovávat profily DNA, jež jsou předloženým návrhem zákona navrhovány, a to pouze ve vztahu k vybraným kategoriím trestných činů, jakož i k délce doby stanovené pro uchovávání profilů. Vláda zároveň upozorňuje, že předložený návrh zákona obsahuje řadu věcných chyb a legislativně-technických nedostatků. Terminologie návrhu zákona neodpovídá současnému stavu poznání, je zastaralá a zavedené pojmy nejsou jednotně používány, což vede i ke zmatečnosti a nejednoznačnosti navrhované právní úpravy.
2. Vláda považuje návrh zákona za nekoncepční z toho pohledu, že je jím řešena toliko jedna oblast nakládání s DNA, a to pro potřeby trestního řízení a jiných úkolů Policie České republiky. Návrh zákona řeší jen malou, dílčí část problematiky genetických databází bez systémového pohledu a návaznosti na problematiku dalších genetických databází (soukromě detektivních, paternitních, prediktivně genetických, klinicko-

genetických, vědeckých (biomedicínských), genealogických, biogeografických, nutrigenetických) a na problematiku znalectví.

3. Vláda poukazuje na stávající právní úpravu obsaženou v zákoně o Policii České republiky, trestním řádu a zákoně o ochraně osobních údajů, která se jeví býti dostatečnou. Na obdobném základě jsou Policií České republiky provozovány i jiné evidence, v nichž jsou zpracovávány osobní údaje. Jestliže neexistuje speciální zákon například o databázi daktyloskopických otisků, není tedy vhodné regulovat oblast nakládání se vzorky a profily DNA odlišným způsobem. Důvody předkladatelů pro nutnost přijetí speciální právní úpravy, tj. nefunkčnost stávajícího systému, nelze přijmout, když v oblasti problematiky zpracování citlivých údajů došlo v uplynulém období k velice výraznému posunu.

4. Pokud jde o opakovanou odvolávku předkladatelů na Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy R (92), pak vláda podotýká, že se jedná o dokument nezávazný, který je navíc již značně zastaralý a překonaný. Naopak na podporu nynějšího řešení, tj. zachování stávajícího stavu, hovoří i judikatura, příkladmo rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. září 2013, sp. zn. 10 A 30/2010 či rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. dubna 2014, sp. zn. 4 As 168/2013. Správní soudy v České republice tak dospěly k závěru, že současná právní úprava je v souladu se závěry Evropského soudu pro lidská práva, jež byly učiněny ve věci S. a Marper proti Spojenému království, které předkladatelé na mnoha místech důvodové zprávy uvádějí a jimiž tolik zdůvodňují potřebnost přijetí předkládaného návrhu zákona.

5. Vláda se nedomnívá, že by bylo vhodným řešením uchovávat v navržené Databázi profilů DNA profily osob obviněných, odsouzených nebo s uloženým ochranným léčením či zabezpečovací detencí pouze ve vztahu k některým vybraným kategoriím trestných činů. Vláda naopak konstatuje, že pro zajištění maximální praktické využitelnosti Databáze profilů DNA a pro efektivní a účelnou práci orgánů činných v trestním řízení, jakož i s ohledem na nutnost poskytovat všem obětem trestných činů bez rozdílu podporu a ochranu jejich práv, by bylo třeba umožnit uchovávání profilů osob ve vztahu ke všem kategoriím trestných činů. S ohledem na navrhovanou podobu § 7 by totiž Policie České republiky nově nebyla oprávněna uchovávat profil DNA pachatelů majetkové a hospodářské trestné činnosti. Výrazně omezena by však byla i ve vztahu k pachatelům

násilné a sexuálně motivované trestné činnosti. Vláda dále upozorňuje, že z poznatků kriminologie lze dlouhodobě usuzovat na v trestní praxi poměrně častý výskyt tzv. nestejnorodé recidivy, tedy jevu, kdy se pachatel opakovaně dopouští trestných činů odlišného druhu (například kombinace majetkových a násilných trestných činů). I vzhledem k této skutečnosti proto vláda považuje za vhodnější uchovávat v Databázi profilů DNA profily osob odsouzených za trestný čin bez v předkládaném návrhu učiněné distinkce. Předkladatelé návrhu zákona při stanovení okruhu pachatelů, jejichž profil DNA bude uchováván v databázi profilů DNA, odkazují v důvodové zprávě na německou, francouzskou, maďarskou a švédskou právní úpravu, vláda však poukazuje na skutečnost, že existuje celá řada evropských zemí, jejichž právní úprava je obdobná právní úpravě České republiky, například Rakousko, Dánsko, Estonsko, Finsko, Lotyšsko, Litva, Skotsko, Slovensko, Anglie a Wales.

6. Vláda má za to, že přijetí návrhu zákona by paradoxně vedlo k oslabení ochrany citlivých osobních údajů, neboť v případě možnosti přístupu externích subjektů, tj. znalců, by Policie České republiky ztratila současnou plnou kontrolu nad přístupem do databáze profilů DNA, a nebyla by tak již schopna zajistit dosavadní standard ochrany osobních údajů. Nadto lze vyslovit pochybnost o schopnosti externích subjektů vůbec analýzu DNA provádět, neboť znalci z oboru zdravotnictví, odvětví genetika se primárně zaměřují na zcela odlišný způsob analýzy DNA, kterou provádějí k jiným účelům.
7. Ustanovení § 2 písm. a) obsahuje věcně nepřesnou formulaci, neboť lidské tělo nenesí informaci o DNA, naopak DNA je nositelem informace; v lidském těle mohou být i jiné DNA, například bakteriální, virová, houbová a v trávicím traktu i živočišná a rostlinná DNA. V § 2 písm. b) uvedený termín „alfanumerický kód“ nezahrnuje všechny další formy záznamu DNA profilu (elektroforetogram, QR kód apod.); ustanovení je tedy třeba upřesnit nebo definovat obecněji. Termín „nekódující“ je zavádějící a může tak vést k chybnému výkladu jednotlivých ustanovení. V § 2 dále chybí vymezení pojmu kontrolní vzorek; v návrhu je rozporuplně kontrolní vzorek definován jako nespotřebovaná část vzorku a jako nespotřebovaný alikvot DNA, chybí vymezení pojmu izolát a meziprodukt a není důsledně používán termín „DNA profil“ (v zákoně většinou pouze „profil“, v důvodové zprávě „DNA profil“). V zákoně není řešena problematika archivace obrovského množství dat ze vzorku (řádově terabytů) a návrh zákona nepočítá se současným rozvojem fenotypizačních metod (například určení barvy očí, barvy vlasů nebo biogeografického původu).

8. V § 10 upravujícím likvidaci profilů DNA není zohledněna celá řada aspektů, se kterými je nutno se vypořádat, neboť návrh zákona například vůbec nebere v potaz, že trestní řízení může končit jinak, než jen pravomocným odsouzením a přitom se jedná o okolnosti důležité pro posouzení dalšího zpracování osobních údajů. Ve vztahu ke stanovení lhůty pro likvidaci profilů DNA není v návrhu zákona pamatováno ani na možnost využití mimořádných opravných prostředků, a tím i „obživení“ pravomocně rozhodnuté věci. V praxi se lze přitom setkat s případy, kdy státní zástupce po uplynutí relativně dlouhé doby po nabytí právní moci rozhodnutí ve věci samé podá úspěšný návrh na obnovu řízení v neprospěch obviněného ve světle nově získaných důkazů, kterými mohou v krajním případě být i nově zajištěné stopy DNA na místě činu. V takovýchto případech by však vzhledem k dřívější likvidaci profilů obviněných osob v databázi DNA nebylo možné tyto porovnat s profilem osoby, jejíž DNA byla dodatečně zajištěna na místě činu, čímž by mohlo dojít ke zmaření možnosti zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a tím i účelu celého trestního řízení.

9. Návrh zákona vykazuje také značné množství nedostatků legislativně-technického charakteru, zejména pokud jde o používanou terminologii. Jako příklad lze uvést, že v § 2 písm. a) je za „vzorek“ označen biologický materiál, který je nositelem informace o DNA, avšak v § 2 písm. c) je nositelem člověk, z jehož těla vzorek pochází. Dále jsou pojmy vymezené i mimo § 2, který je nazván „vymezení některých pojmů“, například v návaznosti na definici obsaženou v § 2 písm. b) „profilem výsledek analýzy“ je v § 3 odst. 1 obsažena definice analýzy, která je nadto za použití slovního spojení „Analýzou se rozumí proces analýzy“ definicí v kruhu. Nejsou jasné vymezena oprávnění, například v § 9 odst. 2 se umožňuje přímý přístup do databáze profilů DNA, zatímco z § 6 odst. 4 má zřejmě vyplývat, že o přístupu do této databáze rozhodne policie. Návrh zákona obsahuje i nejasné formulace, například v § 7 odst. 1 písm. a) až c) používá slovní spojení „zločin obecně ohrožující“, resp. „úmyslný trestný čin obecně ohrožující“, která neodpovídají terminologii zavedené trestním zákoníkem; měl-li snad předkladatel touto formulací na mysli trestné činy obecně nebezpečné podle hlavy VII zvláštní části trestního zákoníku, měl v předloženém návrhu použít formulaci právnímu řádu již známou. V § 6 odst. 1 je chybně odkazováno na zvláštní zákon, aniž by bylo zřejmé, o jaký jiný zákon, v souladu s nímž se vzorky odebírají nebo získávají, jde; tento neurčitý odkaz je třeba nahradit odkazem normativním. Úprava využití kontrolního vzorku v rámci trestního řízení podle § 5 odst. 3 návrhu do navrhovaného zákona nenáleží, jde o úpravu náležející do právní úpravy trestního řízení, tedy trestního řádu; uvedené ustanovení je tak nežádoucí nepřímou novelou jiného zákona (trestního řádu). Povinnost vymezená

v § 3 odst. 5 je příliš neurčitá; je nezbytné jasně stanovit, za jakých okolností nastane nutnost přezkoumání správnosti analýzy a jaké informace mají být sdělovány. V § 3 odst. 4 návrhu zákona je stanoven okruh subjektů oprávněných k analýze biologického vzorku za použití odkazu na zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů; způsob, jakým tak bylo učiněno, však lze považovat za rozporný s jednotlivými instituty právě uvedeného zákona, přičemž kontradikci lze spatřovat ve skutečnosti, že zákon o znalcích a tlumočnících, na rozdíl od předloženého návrhu zákona, nestanovuje kategorii „specializace“ pro stanovení oboru a odvětví výkonu znalecké činnosti znalci, jakož ani kategorii „odvětví“ pro stanovení výkonu téže činnosti znaleckými ústavy, protože nelze na tyto kategorie v předmětném návrhu zákona odkazovat.